

Zločin mučení a lidská práva

Praha, Wolters Kluwer ČR, 2020

Autor monografie: JUDr. Maroš Matiaško, LL.M.

Autor recenze: Mgr. Marie Lukasová, Ph.D.

Maroše Matiaška, slovenského právníka působícího jako advokát, školitel a expert mimo jiné i v Česku, již jako autora v oblasti lidských práv známe. Časopisecky i knižně publikuje o právech lidí s postižením, na témata zdravotnického a trestního práva i metodologie lidských práv. V roce 2020 přineslo nakladatelství Wolters Kluwer Matiaškovo dosud nejvýznamnější dílo, monografii Zločin mučení a lidská práva.

Téma knihy autor rozpracovává na 207 stranách, a to z filosofické a právní perspektivy, přičemž ta právní dominuje. První kapitola mapuje diskusi o morálním ospravedlnění mučení. Odkrývá mučení jako zlo, jež zasahuje a rozvrací autonomii a integritu oběti a postihuje i její rodinu a celou komunitu. Objasňuje původ absolutistické pozice, jež mučení, týrání a ponižování odmítá v každé situaci. Druhá kapitola čtenáře provede procesem kodifikace zákazu mučení, respektive i dalších forem špatného zacházení, v mezinárodním právu. Neboť, jak autor uvádí, dějiny zákazu a kriminalizace mučení „umožní porozumět, na jakém místě, a to zejména v kontextu mezinárodního práva, stojíme dnes a proč“. Třetí až pátá kapitola se zaměřují na právní aspekty zločinu mučení. Zde nalezneme rozbor definičních prvků mučení, forem ochrany před mučením, jež vyplývá jako povinnost státu z mezinárodněprávního zákazu, a pojednání o nápravě, a to zvláště z hlediska hmotněprávního. V šesté kapitole autor stručně hodnotí českou a slovenskou právní úpravu a způsob, jakým je kriminalizováno špatné zacházení. Text doplňuje praktický věcný rejstřík.

Hodnocení knihy lze začít oceněním, jak obsáhlý materiál autor k tématu zpracoval. Seznam použité literatury obsahuje mimo jiné působivý soubor více než 430 rozhodnutí mezinárodních soudů a orgánů. Vedle rozsudků Evropského soudu pro lidská práva a rozhodnutí výborů OSN, jejichž judikaturu čeští právníci citují běžně, jsou to desítky rozhodnutí mezinárodních trestních tribunálů i Meziamerického soudu pro lidská práva a Africké komise pro lidská práva. Tyto podklady autor evidentně důkladně nastudoval, takže výsledkem není kompilát, nýbrž originální právní výklad ilustrovaný příběhy reálných lidí.

Právě autorova metoda a rozvrh výkladu činí knihu jedinečnou. Matiaško sice uvádí, že filosofické pozice jen načrtává, nicméně ve skutečnosti se neomezil jen na první kapitolu a celý výklad doplňuje odkazy na myšlenky historických i současných filosofů a právních teoretiků. To se jeví jako vhodný přístup, kdy – jak autor přiznává – nemůžeme ignorovat realitu světa, ve kterém k mučení zjevně dochází a používá se i jako „legitimní“ výslechová metoda, a je tak třeba stále si odpovídat na otázku, proč je nutné rozvíjet a udržovat globální normativní systém, který by měl mučení bránit. Soudím, že pojednání o prostředcích reparační (restituce, odškodnění, rehabilitace, satisfakce a záruka neopakování, viz kap. 5) nemá v české literatuře obdoby. Knihu je možné číst v celku, nebo jednotlivé kapitoly i samostatně, podle zájmu o tu kterou otázku. Kapitoly 3, 4 a 6 se blíží stylu komentáře a jsou tedy z hlediska litigace, legislativy i veřejné správy nejpraktičtější.

Kniha je čtivá, a to jednak díky srozumitelnému vyjádření a jednak tím, že Matiaško průběžně svůj výklad shrnuje, činí závěry a přirozeně propojuje rozvíjející se myšlenky i kapitoly. Snadno ji tak zvládne i ten, kdo hledá úvod do problému. Na druhou stranu nejde o učebnici ani komentář, a tak pro doplnění aspektů, jako je absolutní povaha zákazu či všechny projevy pozitivních závazků, je dobré pracovat i s dalšími zdroji. Co snad lze považovat z určitého pohledu za slabinu, je to, že místy je málo zřetelné, zda se informace vztahují pouze k mučení, nebo i k jiným formám špatného zacházení. Z obsahového hlediska by si pak větší pozornost zasloužilo špatné zacházení v oblasti péče (zdravotní a sociální), které autor spíše jen mapuje. Nicméně pro jeho specifičnost není mnoho judikatury ani dalších zdrojů, o něž by bylo možné se opřít, a tak i tímto je kapitola 3.5 vlastně velice cenná.

Konečně zvlášť oceňuji, že Matiaškova kniha není literárním „muzeem mučení“ a z jejích stránek neodkapávala senzace a krev. Klíčové judikáty se sice týkají případů krutostí bojů, genocid, vyšetřování a trestání, diskriminace a ponižování, účelných i bez motivu, nicméně autor je používá přiměřeně a s úctou k obětem. I tak se mu ale podařilo zmapovat mučení posledních 50 let.

Maroš Matiaško se monografií Zločin mučení a lidská práva představuje jako vyzrálý odborník v oblasti mezinárodního práva lidských práv. Právníkům a právníčkám zasvěceným do právní úpravy zákazu mučení a špatného zacházení přináší výborné rozšíření obzoru i instrumentária pro argumentaci. Ostatním lze knihu doporučit jako srozumitelný příklad lidskoprávní reflexe současného společenského problému a jeho komplexní přehled.

27. listopadu 2020

Mgr. Marie Lukasová, Ph.D.,

členka Evropského výboru pro zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání (CPT)